

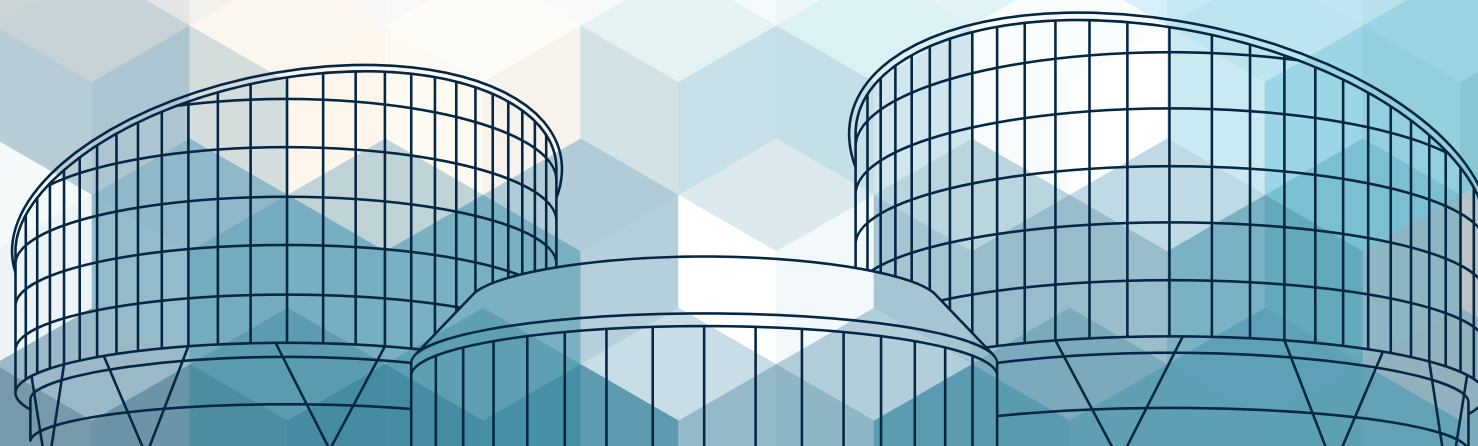
Пројекат финансира
Европска унија

 ПРАВОСУДНА
АКАДЕМИЈА

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО
ПРАВДЕ

М.С. против Хрватске (бр.2)

Изјава о ограничењу одговорности. Ова публикација је израђена уз помоћ Европске уније. Садржај ове публикације искључива је одговорност пројекта „Подршка Европске уније Правосудној академији“ и ни у ком случају не одражава ставове Европске уније.

АНАЛИЗА ПРЕСУДЕ

Неделотворна истрага поводом навода о примени физичке принуде над лицем задржаним без пристанка у психијатријској установи (повреда процесног аспекта чл. 3 Конвенције)

Примена мере физичког спутавања над лицем присилно смештеним у психијатријску установу без претходног прибегавања другим мерама за спречавање настанка опасности по пацијента или друга лица (повреда материјалног аспекта чл. 3 Конвенције)

Арбитрарност поступка задржавања одређеног лица у психијатријској установи услед пропуста националних органа да обезбеде пружање делотворне правне помоћи том лицу (повреда чл. 5 ст. 1 е) Конвенције)

М.С. против Хрватске (бр.2)¹

(БРОЈ ПРЕДСТАВКЕ: 75450/12, ПРЕСУДА ОД 19.02.2015.)

¹ M.S. v. Croatia (No. 2).

СЕНТЕНЦА:

Када пред националне органе буду изнете тврдње о злостављању током задржавања без пристанка одређеног лица у психијатријској установи, ти органи су дужни да спроведу делотворну истрагу.

Примени мере физичког спутавања и других принудних мера над лицем присилно смештеним у психијатријску установу може да се прибегне као крајњем средству када њихова примена представља једино доступно средство за спречавање настанка непосредне опасности по пацијента или друга лица.

Поступак у којем се одлучује о задржавању без пристанка одређеног лица у психијатријској установи је арбитражан уколико надлежни органи нису преузели никакве мере поводом пасивног држања пуномоћника тог лица у поступку.

ЧИЊЕНИЧНИ ОПИС:

Подноситељка представке се 2012. године обратила докторки опште праксе због јаким болова у доњем делу леђа. Након што ју је прегледала, докторка ју је упутила на додатне прегледе у завод за хитну медицинску помоћ. Тамо су је, између осталог, прегледали неуролог и психијатар. Док је неуролог дијагностиковао бол у леђима и поремећај анскиозности, психијатар је, накнадно, на основу њених неусклађених изјава, које садрже елементе маније гоњења, дијагностиковао акутни психотични поремећај и без одлагања донео одлуку о њеном задржавању у психијатријској установи. Након што је смештена, била је везана за кревет у укупном трајању од приближно 15 часова. Следећи дан психијатријска установа је обавестила надлежни суд да је подносиатељка задржана без

њеног пристанка на лечењу. Суд је истог дана покренуо поступак у којем се одлучује о присилном задржавању лица са менталним сметњама у психијатријској установи и одредио подносиатељки пуномоћника. Пуномоћник се пасивно држао на рочишту и ни једном је није посетио у болници. Иако је поступајући судија посетио подносиатељку, он је није позвао на рочиште на којем је изложен налаз судског вештака психијатра, нити ју је упознао са њеним правима. Против одлуке којом је одређен присилни смештај подносиатељке, жалбе су изјавиле како подносиатељка, тако и њена сестра уз објашњење да делује у име подносиатељке, која је у то време била на јаким лековима. Подносиатељкина сестра је у жалби, пре свега, изнела да је подносиатељка била везана за кревет у психијатријској установи и да је нико није упознао са њеним правима. Штавише, подносиатељка је упутила притужбу у праву болнице позивајући се у основи на исте новеде које је истакла и њена сестра у жалби. Иако притужба подносиатељке никада није била прослеђена директору болнице, њена сестра ју је приложила својој горенаведеној жалби. Надлежни суд донео је одлуку којом је обе жалбе одбио као неосноване. Подносиатељка је отпуштена из болнице месец дана након пријема у њу.

НАЧЕЛА ЕВРОПСКОГ СУДА И ЊИХОВА ПРИМЕНА НА ЧИЊЕНИЦЕ КОНКРЕТНОГ ПРЕДМЕТА:

1

Процесни аспект забране мучења

Државе уговорнице морају да донесу одговарајуће кривичноправне прописе и да их на ефикасан начин примењују у пракси у циљу спречевања и санкционисања дела које су противна забрани мучења која се штити чланом 3. Наиме, досуђивање накнаде штете жртви у грађанском поступку случају када је злостављање према њој било намерно спроведено не може да представља искључиво средство којим се санкционишу тако озбиљне повреде.

Када пред националне органе буду изнете тврдње о злостављању, ти органи су дужни да спроведу делотворну истрагу, нарочито уколико се наводи да је дошло до примене физичке силе над лицем у току његовог присилног смештаја у психијатријску установу. Спровођење истраге је неопходно чак и када није дошло до пријављивања злостављања, уколико постоје довољно јасне индикације да се злостављање догодило. Европски суд наглашава да национални органи морају да испоље нарочиту ревност у поступцима у којима се испитује да ли је дошло до злостављања посебно рањивих категорија лица, као што су пацијенти присилно смештени у психијатријске установе, имајући у виду њихов осећај беспомоћности и инфериорности.

У овом предмету, Европски суд је нашао да су жалба подносиољкине сестре, као и притужба коју је подносиољка упутила управи психијатријске установе садржале јасне наводе о злостављењу које се догодило за време присилног смештаја у психијатријској

установи. Иако притужба није било никада прослеђена управи психијатријске установе, она је била приложена жалби коју је поднела сестра подносиољке и стога је постала део кривичних судских списа. Пропуштањем надлежног суда да сам испита дате наводе или да их проследи другим органима дошло је до повреде обавезе спровођења делотворне истраге која је обухваћена процесним аспектом члана 3. На крају, Европски суд је нашао да то што подносиољка није захтевала накнаду штете проузороковане применом мере физичког спутавања је без значаја за наступање повреде процесног аспекта члана 3, будући да се захтев за накнаду штете у овом предмету не сматра правним леком који је неопходно исцрпети у смислу члана 35 став 1.

2

Материјални аспект забране мучења

Да би насилно поступање према неком лицу потпало под домашај члана 3, оно мора да достигне одређени ниво озбиљности, који зависи од свих околности случаја, као што су интензитет бола, дужина трајања поступања према жртви, последице по жртву, као и у појединим случајевима полу, старости и здравственом стању жртве. Када се ради о лицима лишеним слободe, свака употреба физичке силе која је достигла одређени ниво озбиљности представља повреду права из члана 3 Конвенције уколико није била у потпуности неопходна. Органи здравствене заштите су ти који треба да донесу одлуку на основу важећих стандарда медицинске науке о терапеутским методама које је потребно применити, чак и принудно, уколико је то неопходно, у циљу очувања здравља пацијената са душевним сметњама. Сходно пракси Европског суда, потребно је да се медицинска неопходност примене такве мере буде очигледна.

Суд сматра да савремени правни стандарди, који се односе на физичко спутавање и друге принудне мере које се спроводе без пристанка пацијената са менталним сметњама у психијатријским установама, налажу да се таквим мерама прибегне као крајњем средству када њихова примена представља једино доступно средство за спречавање наступања неопходне опасности по пацијента или по друга лица. Даље, такве принудне мере треба да испуне услове у погледу крајње неопходности и пропорционалности. Такође, потребно је доказати да дата принудна мера није трајала дуже него што је то било неопходно за ту сврху.

У конкретном случају примењена је мера физичког спутавања над подносиоцем за време њеног присилног смештаја у психијатријској установи која се огледала у петнаесточасовном везивању за кревет. Поред тога, дата мера је спроведена над подносиоцем у погледу које постоји озбиљна медицинска документација да је и пре присилног смештаја патила од болова у леђима. Штавише, подносиоца се и након присилног смештаја у психијатријску установу више пута жалила на тај бол и безуспешно тражила да је доктор прегледа. Сходно томе, Европски суд сматра да је примењено физичко спутавање у конкретном случају достигло потребан ниво озбиљности да би потпало под домаћај члана 3.

Даље, Европски суд је, у конкретном предмету, приметио да из доступне медицинске документације на основу којих је подносиоца присилно смештена у болницу не може да закључи да је она представљала непосредну опасност било по себе или друге, нити да је она на било који начин испољила агресивност пре хоспитализације. Неуролог и психијатар приметили су да је давала неусклађене изјаве о свом здравственом стању, одбијала хоспитализацију и да је испољила од-

ређену менталну нестабилност у том погледу. Такво понашање свакако не може да оправда прибегавање мерама физичке принуде против ње. Истовремено, не постоје докази да се покушало са применом било којих других мера у циљу спречавања њене узнемирености, па да се подвргавању мери физичке принуде прибегло као крајњем средству. Штавише, из медицинских извештаја произилази да се одређени степен агресивности појавио код подносиоца тек након примене мере физичке принуде.

Стога, Суд је утврдио да је држава пропустила да докаже да је употреба физичке принуде у трајању од 15 сати била неопходна и пропорционална у околностима овог случаја. Сходно томе, Европски суд је нашао да је подносиоца била изложена нечовечном и понижавајућем поступању и да је наступила повреда члана 3 у материјалном аспекту.

3

Процесноправни услови потребни за лишење слободе лица са менталним сметњама

Како би се избегла повреда права на слободу и безбедност гарантованог чланом 5, поступци у којима се одлучаје о присилном смештају одређеног лица у психијатријску установу морају да пружају делотворне јемства против арбитарности, а нарочито имајући у виду посебну рањивост лица са менталним сметњама, као и потребу да се јасно образложи било какво ограничења њихових права.

Приликом процењивања усклађености са процесноправним и материјалноправним условима који су неопходни за „законитост“ поступања приликом лишења слободе појединца у смислу члана 5, поступци пред националним судовима не морају да увек предвиђају исте гаранције, као што су оне предвиђене

чланом 6 став 1 за кривичне или парничне поступке. Међутим, и поред тога, неопходно је у сваком случају да се обезбеди приступ суду датом лицу, као и могућност да буде саслушано било лично или када је неопходно посредством заступника или пуномоћника.

Дакле, лице присилно смештено у психијатријску установу треба, у начелу, да буде пружена стварна правна помоћ у поступцима које се односе на продужење задржавања као и отпуст из психијатријске установе. Стога, није довољно одређивање пуномоћника таквом лицу уколико он у конкретним поступцима заиста и не пружи стварну правну помоћ која се захтева за лице које је лишено слободе због менталних сметњи. Такав став произилази из чињенице да делотворно правно заступање појединаца са сметњама подразумева постојање појачане обавезе надзора њихових заступника или пуномоћника од стране надлежних судова.

У овом случају Европски суд је приметио да се одређен пуномоћник није обратио подносиоци која је била лишена слободе, да није поднео ни један поднесак у њено име, као и да је није упознао са њеним правима у току поступка задржавања у психијатријску установу. Током присуствовања рочишту на којем је судски вештак психијатар износио налаз о њеним менталним сметњама пуномоћник се потпуно пасивно држао. Иако су национални органи били упознати са пасивним приступом пуномоћника, они нису преузели одговарајуће мере како би обезбедили ефикасно заступање, односно стварну правну помоћ подносиоци.

Штавише, иако је поступајући судија посетио подносиоца у болници, из расположиве документације не произилази да је он било шта учинио у циљу обезбеђивања права подносиоци на приступ суду. Тач-

није, није је упознао са њеним правима нити јој је пружио икакво образложење због којег она није позвана да присуствује рочишту на којем се излаже налаз психијатра вештака о њеном стању.

Сходно томе, Европски суд је закључио да је пасивно држање заступнице подносиоци у погледу којег национални органи нису преузели никакве мере, лишило подносиоци делотворне правне помоћи у поступцима који се односе на њен присилан смештај у психијатријску установу. Стога, пропуштањем надлежних органа да испуне неопходне процесноправне услове којима би се обезбедило да конкретни поступци буду лишени арбитрерности дошло је до повреде члана 5 став 1 (е) Конвенције.

ПОСЛЕДИЦЕ УТВРЂЕНЕ ПОВРЕДЕ:

Европски суд је утврдио повреде чланова 3 и 5 ст. 1 е). Подносиоци није досуђено правично задовољење, будући да подносиоци у том погледу није поднела никакав захтев.

КОМЕНТАР:

Ова пресуда је последица незаконитог поступања хрватских надлежних органа, пре свега судских, упркос јасним и одговарајућим решењима њиховог законодавства које је важило у време наступања повреда. Иако решења важећег српског Закона о заштити лица са менталним сметњама такође садрже, у начелу, одговарајућа решења, која су усклађена са стандардима развијеним кроз праксу Европског суда, потребно је пажљиво поступање надлежних органа како би се избегло наступање сличних повреда у Републици Србији.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ПРАВОСУДНОЈ АКАДЕМИЈИ
Теразије 8/1, 11000 Београд, Србија

T: +381 11 3023 866

F: +381 11 3023 877

info@jap.rs

**BRITISH
COUNCIL**

Пројекат спроводи конзорцијум
који предводи British Council